

SHANKARANARAYANAN

**CELE ZECE MARI
PUTERI COSMICE**
(DAŚA MAHĀVIDYĀ)

Traducere din limba engleză:
MARIAN STAN

Prefață la ediția română:
MIHAI LIȚĂ

EDITURA HERALD
București

Cuprins

Tradiția tantrică și Cele Zece Mari Cunoașteri Divine (<i>daśa mahāvidyā</i>) - Introducere în temă	9
Prefață	23
Disciplinele cunoașterii divine	25
Kālī	39
Tārā	49
Tripura Sundarī	63
Bhuvaneśvarī	75
Tripura Bhairavī	87
Chinnamasta	101
Dhūmavatī	117
Bagalāmukhī	131
Mātāṅgī	143
Kamalātmikā	157
Correspondența cu alte discipline spirituale	167
<i>Sādhana</i>	181
Sinteză	187
Index al <i>yantrilor</i> și mantrelor <i>daśa mahāvidyā</i> care apar în lucrare	190

Tradiția tantrică și Cele Zece Mari Cunoașteri Divine (*daśa mahāvidyā*)

INTRODUCERE ÎN TEMĂ

Lucrarea de față este despre Tantra. Despre Tantra în varianta ei hindusă. Mai exact despre o diviziune a ei și anume curentul *Śakta*, în probabil cea mai cunoscută variantă a sa, învățătura despre Cele Zece Mari Cunoașteri Divine (*daśa mahāvidyā*).

Chiar această frază de deschidere aduce un număr important de termeni noi.

Am construit această prefață astfel încât un cititor nu neapărat avizat, dar dornic de lărgirea sferei cunoașterii sale, să poată pătrunde în subiect în condiții de minimă informare. Exercițiul cel mai bun, în oricare astfel de demers este – cred eu – definirea exactă a termenilor.

Ceea ce vom face în continuare.

Desigur nu se pune problema să explicăm în câteva pagini ce este (și ce nu este) Tantra, deși ambele demersuri s-ar dovedi foarte utile.

Vom spune doar că, dacă majoritatea tradițiilor spirituale abordează o cale a negației, așa cum face și curentul spiritual principal al tradiției indiene, Tantra este o cale **afirmativă**. Una dintre puținele...

Negația despre care vorbim se referă la faimoasa sintagmă *neti, neti* („nici aceasta, nici aceasta”) și la consecințele ei. Dumnezeu, Realitatea Ultimă, nu este nimic din ceea ce putem cunoaște cu trupul, cu simțurile, cu mintea, nici măcar cu ceea ce îndeobște numim inima (cu „i” mic), adică emoții, intuiție, emisfera dreaptă a creierului (cum ar zice oamenii de știință contemporani). El este transcendent, dincolo de manifestarea „constatabilă” în vreun fel, iar metoda de a ne apropia de El este delimitarea de toți termenii enumerării precedente. Adică, mai explicit, asceza.

Este soluția general propusă de majoritatea marilor tradiții religioase și spirituale ale lumii. „Nu ești corpul, nu ești simțurile, nu ești trăirile tale, stările tale, modificările minții tale. Ești în realitate altceva, iar acest altceva este dincolo de tot ceea ce știi tu despre tine în această clipă.” Un discurs sobru, greu de pus în aplicare ca atare în lumea în care trăim, de fapt proiectat să fie aplicat, într-un angajament decisiv și suprem, în afara ei, în solitudine și tăcere.

Foarte simplificator spus, Tantra este acea învățătură care abordează perspectiva complementară (nu „opusă”, ci „complementară”).

Sintagma consacrată este *iti, iti* („și aceasta, și aceasta...”). Realitatea Ultimă, Dumnezeu, nu este doar un absolut inaccesibil și inert. Totul este divin, totul este animat de vibrația Inimii Divine (cu „I” mare), de la cel mai mic fir de praf, până la galaxii, de la cel mai banal gând sau eveniment, până la cele mai profunde inspirații sau extatice trăiri.

Și, pentru că Tantra nu neagă nimic, ea nu neagă nici abordarea „oficială”, cea a lui *neti, neti*, ci o completează cu viziunea ei complementară. Da, Realitatea Ultimă este transcendentă (deasupra manifestării și a contingentelor ei), **dar**, nefiind ceva inert, lipsit de viață, ci dimpotrivă fiind „viața oricărei vieți”, ea se prezintă totodată ca imanență, ca o pulsație omniprezentă, vie și beatifică, reflexie a transcendenței în lume și expresie a deplinei Sale libertăți.

Consecința imediată este că Tantra este o cale preocupată atât de realizarea spirituală ultimă (numită „eliberare” – *mokṣa*), cât și – și acesta este un aspect inedit în peisajul căilor spirituale – de bucuria (*bhoga*) pe care o provoacă viața în lume, însă nu viața profană, lipsită de fiorul sacrului, ci „Viața Divină” – ca să parafrazăm pe un mare yoghin, Śri Aurobindo –, răspunsul la îmbrățișarea pe care Divinul o oferă lumii. (Dintr-un punct încolo, în demersul nostru, descrierile devin uneori inerent poetice, pentru că descriu o realitate subiectivă, „nemăsurabilă”, oricât de mult ar contraria aceasta spiritul științific).

Vizunea holistică a Tantrei s-a localizat în mai multe tradiții spirituale, nu numai orientale, cum se crede, însă două

mari curente religioase au integrat cu precădere învățăturile ei: religia principală a Indiei¹ (evităm termenul „hinduism”, din motive care nu fac obiectul acestui material) și budismul.

Așa cum spuneam, lucrarea de față dezbate o învățătură a tantrismului hindus.

Tantra hindusă crede că Realitatea Ultimă (numită adesea *Brahman*, deși poate purta oricât de multe alte nume sau niciun nume, în funcție de unghiul de abordare al problemei) se revelează adoratorului sub nenumărate forme, care corespund nenumăratelor aspecte prin care Divinul este prezent în manifestare (care este tot El, dar într-o formă explicită).

Pentru înțelegerea acestui mod de „funcționare” al Divinității se folosește adesea **modelul Soarelui și al razelor lui**. Soarele strălucește (din poziția sa suverană, centrală) asupra întregii lumi, oferindu-și imparțial lumina, însă din el (și consubstanțiale lui) țâșnesc nenumărate raze.

A numi aceasta politeism este un semn de superficialitate. Repetăm: „substanța” razelor este aceeași cu a Soarelui. Există o unică Realitate Ultimă – să o punem acum în analogie cu un diamant – care are însă nenumărate „fațete”, „unghiuri” etc.

Soarele din exemplul nostru este numit adesea în tradiția tantrică Śiva. El reprezintă conștiința, care este transcendentă, este lumina esențială a ființării, singura despre care se poate afirma că „este”. În afara creației sale Śiva este inert, într-o stare permanentă de liniște plină de extaz.

¹ Numită chiar de hinduși *Sanātana Dharma*, „Legea cea Eternă”.

Prefață

În prezentarea sa clasică legată de Śrī Vidyā și *śrī cakra*, Śrī Shankaranarayanan a pus accentul pe manifestarea Puterii Divine Primordiale (Śakti) sub forma acestui Univers diversificat și structurat pe mai multe planuri. În lucrarea de față el explică procesul acestei manifestări. Căci, așa cum subliniază autorul, creația nu este o aglutinare subită, ci o revelare de sine treptată. Mama transcendentă și supremă a Universului manifestă mai multe puteri și personalități ale ei, fiecare având misiunea de a exprima un adevăr specific al Ființei sale. Dintre acestea, unele sunt puterile esențiale, majore, despre care se spune că sunt patru, șase, zece, douăsprezece etc., în funcție de punctul de vedere adoptat de Înțelepții (*r̥ṣi*)¹ din vechime. Tantra onorează cele Zece Puteri ca *daśa mahāvidyā*, Mari Cunoașteri Divine, care țin creația în îmbrățișarea lor cerească.

Ce sunt aceste *mahāvidyā*? De ce sunt ele diferite unele de altele, chiar dacă toate provin de la și conduc către aceeași Realitate unică? Cu luciditatea sa obișnuită, autorul explică:

¹ În toată această lucrare am tradus „Seer” sau „Vedic Seers” prin sintagma „înțelept [vedic] (*r̥ṣi*)”. Este vorba despre faimoșii înțelepți și clarvăzători legendari ai timpurilor vedice, venerați până în ziua de azi. (*N. red.*)

„Fiecare [*mahāvīdyā*] este o funcțiune cosmică specifică și fiecare conduce către o realizare specifică a Realității Unice. Puterea lui Kālī, forța sonoră a lui Tārā, frumusețea și beatitudinea lui Sundarī, viziunea atotcuprinzătoare a lui Bhuvaneśvarī, farmecul strălucitor a lui Bhairavī, forța extraordinară a lui Chinnamastā, inerția tăcută a lui Dhūmavatī, puterea paralizantă a lui Bagalāmukhī, jocul expresiv al lui Mātāṅgī, înțelegerea și armonia lui Kamalātmikā sunt diferitele caracteristici [și] manifestările distincte ale Conștiinței Supreme ce au făcut posibilă această creație. Tantra spune că Realitatea Supremă poate fi realizată prin intermediul acestor ipostaze diferite”.

Secretele acestor *vidyā* sunt adânc îngropate în scripturi (*śāstra*) și în tradițiile orale. Îi datorăm lui Śrī Shankarānāyanan recunoștința noastră pentru modul în care a intuit aceste aspecte fundamentale, pentru erudiția sa profundă, [plină de] conștiinciozitate, cu care a descifrat indiciile [oferite de tradiție] și ușurința cu care a putut să pună în legătură trecutul imemorial al misticilor și prezentul dominat de știința empirică. În același timp, autorul reușește să armonizeze concepția sa despre Tantra cu doctrina și practica *Vieții Divine*, așa cum a fost ea prezentată de Śrī Aurobindo în poemul său epic *Savitri*.

A fost mai mult decât o încântare să-l urmărim pe autor în studiul acestor *daśa mahāvīdyās* și sunt cu atât mai bucuros cu cât, odată cu prezenta ediție, această bucurie va putea fi împărtășită de un număr tot mai mare de cititori și căutători.

M.P. Pandit

Disciplinele cunoașterii divine

El studiase Vedele. Ca toți cei care studiau Vedele (*vaidika*) în vremea lui, el s-a dedicat vocației sacerdotale, trăind de pe o zi pe alta. Împins de sărăcie, el s-a îndreptat către cineva care [putea] să-l învețe o mantra pentru a se îmbogăți rapid. După ce a obținut mantra, s-a așezat în curtea din fața propriei case și a început să o repete. După vreo două ceasuri, respectivul *vaidika* a văzut o cerșetoare la ușa lui, ceea ce nu era deloc ceva neobișnuit. El nu a încercat să o alunge, deoarece nu dorea să-și întrerupă *japa* intercalând niște cuvinte între repetițiile [mantrei]. Cerșetoarea zdrențăroasă s-a așezat pe vine și a desfăcut răbdătoare nodurile unei legături jerpelitate, a scos cei câțiva bănuți pe care îi ținea acolo și, înainte ca înțeleptul să-și dea seama ce se întâmplă, a aruncat bănuții la picioarele lui. Firește că acel *vaidika* a fost uimit și a început să protesteze.

„Păi, asta tot ceri de vreo două ceasuri”, spuse femeia și își văzu de drum. Profund dezgustat, eroul nostru a abandonat repetarea mantrei, fâgăduindu-și să nu mai urmărească vreodată asemenea scopuri.

Acest incident, petrecut cu mulți ani în urmă, este amintit aici, deoarece el pune în lumină câteva principii fundamentale din *Tantra Śāstra*. Evident, cu ajutorul formulei care îi fusese dată, omul intrase în legătură cu o entitate sau un spirit, o zeităte de o clasă inferioară, care pusese stăpânire pe vehiculul uman al cerșetoarei, și, în decursul a două ore, o făcuse să plece cu puținii bani pe care-i avea pentru a-i dărui celui om. Zeitatea a răspuns cu promptitudine, căci, fiind pe treptele de jos ale ierarhiei cosmice, trepte aflate în imediata apropiere a planului terestru, ea putea fi ușor invocată de către ființele umane. Pe de altă parte, puterea ei era limitată la a oferi doar acei bănuți celui care îi ceruse ajutorul.

Tantra recunoaște o unică Divinitate Supremă care guvernează asupra a tot ceea ce există în calitate de Cea Prea Înaltă, dar admite în același timp existența diferiților zei și zeițe.

Iată ce spune Śri Kapali Śāstriar: „Înțelepții tantrici nu văd aici nicio inadvertență, recunoscând că această creație nu se prezintă sub forma unui sistem monobloc, ci sub forma unei mulțimi de lumi dispuse ierarhic pe diferitele niveluri de conștiință și planuri, iar diferiții zei și zeițe sunt ființe, puteri și entități superioare, a căror autoritate provine de la Divinitatea Supremă, ceea ce le îngăduie să își asume rolul care li se cuvine și să acționeze sau să guverneze asupra sferelor specifice fiecăruia. Există o ierarhie precisă de zei, dintre care unii sunt mult dincolo de cele mai înalte tărâmurii cerești la care au acces oamenii. Există însă și zei sau zeițe mai apropiate de nivelul omenesc. Aceste zetați sunt mai ușor accesibile celor care aspiră la [contactul cu] ele, iar în unele cazuri aspirantul aflat pe calea tantrică le caută ajutorul, dorind să fie călăuzit de ele în efortul lui. Aceste divinități sunt

înzestrate cu aptitudini și puteri ce depășesc posibilitățile de care dispune în mod normal ființa umană, ceea ce, însă, nu le conferă în niciun fel o natură divină.

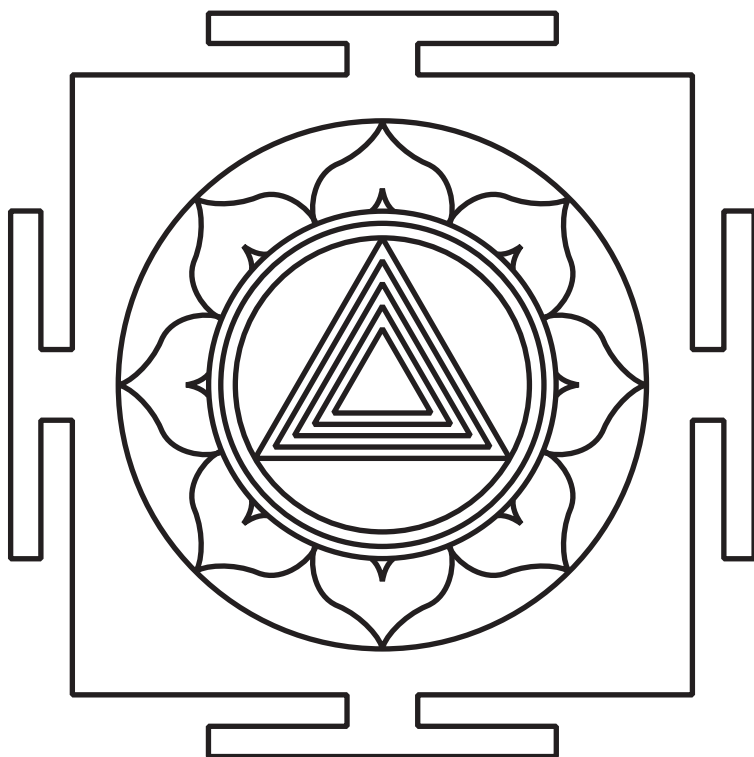
Există două categorii de zeități: una superioară (*uccha devata*) și alta inferioară (*kṣudra devata*). De regulă, zeitățile aflate în imediata apropiere a planului terestru – cele care mișună în lumea energiilor vitale, situată imediat deasupra lumii fizice – sunt de tip inferior. Ele răspund foarte prompt la solicitările celor care le caută ajutorul, dar o fac, de regulă, pentru propriul lor interes, mai precis pentru a acapara un anumit vehicul uman și a-l transforma într-un centru al activității lor [din planul fizic].

La început ele pot răspunde la chemarea căutătorului, ceea ce se și întâmplă, dar, în cele din urmă, îl abandonează fără menajamente odată ce și-au îndeplinit scopul. Astfel, căutătorul este indus în eroare, iar evoluția lui interioară ajunge într-un impas sau chiar se încheie dezastruos.

Zeitățile inferioare (*kṣudra devata*) îl induc pe căutător în eroare cu mici daruri sclipitoare, care îi dau falsa impresie de progres și [de obținere a puterilor suprafirești] (*siddhi*) împiedicând apariția adevăratei Cunoașteri (*jñāna*), care ar duce la demascarea întregii lor scamatorii și reușind să aservească ființa respectivă pentru propriile lor scopuri cu prețul sufletului acestuia care, înșelat, ia calea pierzaniei”.¹

Există, însă, entități de un ordin mai înalt, binevoitoare, *uccha devata*, dar, din cauză că ele ocupă niveluri mai înalte, căutătorul este nevoit să facă un efort pentru a accede până la ele. Ele îl însoțesc, însă, pe căutător pe cale într-un mod constant și lipsit de primejdii, făcându-i, în cele din urmă, binele suprem.

¹ Śrī T.V. Kapali Śastriar - *Sidelights on the Tantra*.

*Kālī Yantra*¹

¹ Am păstrat în întreaga lucrare toate *yantrile* exact așa cum apar ele în originalul în limba engleză.

Există însă și alte variante ale acestor *yantra*, furnizate de tradiție, care semnifică / simbolizează cel puțin la fel de bine respectivele zeități (*devata*).

Ca un exemplu operativ important: în cazul *yantrilor* primelor două *mahāvidyā* și a celei de-a opta, fiind vorba despre aspecte ale lui Śakti, triumphiurile centrale (triumphiul central în cazul *yantrilor* lui Tārā și Bagalāmukhī – vezi pp.48 și 130) apar(e) adesea, în tradiție, cu vârful în jos, ca simbol al „matricii” (*yonī*) din care manifestarea ia naștere, al principiului feminin, lunar, al Apei alchimice. Orientarea cu vârful în sus a unui triumphi dintr-o *yantra* simbolizează, în general, mai degrabă elementul alchimic Foc, principiul masculin, solar. (*N. red.*)

Kālī

Conștiința Supremă este Unica Realitate Eternă. La început ea devine conștientă de ea însăși, conține totul în esența sa, fără vreun raport cu timpul. Creația începe odată cu expansiunea acestui spirit atemporal, pentru a emana ceea ce se află de la bun început în el, [într-o formă implicită]. Această expansiune de sine a Realității Supreme, această obiectivare din starea subiectivă de început, expansiune măsurată prin mișcare și întâmplare, este numită Timp, *kāla*. Acest Timp își asumă un triplu statut – *tredhā nidadhe padam* –, deoarece creația și ființele create au experiența relativă a Timpului ca trecut, prezent și viitor. Experiența este relativă, deoarece trecutul este ceea ce a fost odată prezent, prezentul este ceea ce a fost înainte viitor, iar viitorul este ceea ce va deveni prezent și apoi, după o vreme, trecut. Așadar, există o mișcare continuă, o secvențialitate a Timpului, care este un continuum infinit compus din părți aparent distincte. Iar aceste părți, demarcații clare în procesul expansiunii succesive, sunt caracteristici ale Timpului. Acestei caracteristici îi dăm numele de Moarte. Iată de ce, în limba sanscrită, Moartea poartă și numele de *kāla*. Zeul Morții este cunoscut ca Yama,

„Cel care limitează”, deoarece el oprește mișcarea continuă în Timp, ca Antaka sau Kṛtānta „Cel care pune capăt”, ca *dharma* – legea acestei creații schimbătoare.

După cum spune Śri Aurobindo: „Există o nevoie fundamentală a naturii și o rațiune a vieții întrupate de a căuta experiența infinită pe o bază finită și, deoarece forma, baza, limitează posibilitatea de experiență prin chiar structura ei, nu se poate ajunge la o experiență infinită decât prin dizolvarea [unei forme] și căutarea unor forme noi. Căci sufletul, după ce s-a limitat pe sine, concentrându-se pe moment și pe câmpul [cunoașterii], este împins să-și caute iar infinitatea cu ajutorul principiului succesiunii, adăugând moment după moment și acumulând astfel o experiență temporală pe care o numește trecutul său. În acel Timp el se mișcă prin câmpuri succesive [ale cunoașterii], experiențe sau vieți succesive, acumulări succesive de cunoaștere, abilități, desfătare, păstrând toate acestea în memoria subconștientă sau supraconștientă ca rezerva sa de achiziții trecute în Timp. Schimbarea de formă este esențială pentru acest proces, iar pentru sufletul întrupat într-un corp individual schimbarea de formă înseamnă disoluția corpului prin supunerea la legea și limitarea întregii vieți din universul material, legea de a furniza materie forme și a nevoii de material, principiul ciocnirii constante și lupta vieții întrupate de a exista într-o lume unde toate se devorează reciproc. Iar aceasta este legea Morții.

Iată, deci, în ce anume constă necesitatea și justificarea Morții, nu ca o negare a Vieții, ci ca un proces al Vieții; moartea este necesară, deoarece perpetua schimbare a formei este singura nemurire la care poate aspira substanța vie finită, iar veșnica modificare a experienței este singura infinitate la

care poate să acceadă mintea asociată unui trup viu. Acestei schimbări nu i se poate îngădui să rămână pur și simplu o reînnoire continuă a aceleiași forme de viață, așa cum este viața noastră trupească între naștere și moarte, căci, dacă tipul de formă nu este schimbat, iar mintea aptă de experimentare nu este împinsă spre forme noi în noi circumstanțe spațiotemporale și de mediu, nu poate să apară variația experienței pe care o reclamă însăși natura existenței în Timp și Spațiu. Doar procesul Morții, disoluția și devorarea vieții de către viață, doar absența libertății, constrângerea, lupta, suferința, supunerea față de ceea ce pare a fi non-Sinele fac ca această schimbare, necesară și salutară, să pară îngrozitoare și de nedorit din perspectiva noastră de muritori. Tocmai faptul de a fi devorat, destrămat, nimic și dezmembrat este boldul Morții, pe care nici măcar credința în supraviețuirea personală după moarte nu îl poate anula în totalitate”¹

Acestei forțe supreme a Timpului – *śakti* a lui Kāla – tantricii îi dau numele Kālī. Pentru tantrici această creație nu este o iluzie; ea este tot atât de reală precum Creatorul ei, iar în demersul de realizare a Divinității, ei nu pierd [din vedere și] lumea². Ei nu caută o eliberare (*mokṣa*) într-un tărâm de dincolo.

¹ *The Life Divine*, Cap. XX.

² Așa cum subliniam și în prefața în limba română, Tantra este una dintre puținele Căi spirituale afirmative, alchimice. Dacă majoritatea căilor spirituale promovează asceza și delimitarea de lume, de material, Tantra îmbrățișează întreaga manifestare (*iti, iti* – „și aceasta, și aceasta”) ca pe un joc al Divinității cu ea însăși, astfel încât nimic nu este respins, totul poate fi alchimizat în Lumina Divină. De aici au apărut și multiplele neînțelegeri occidentale și moderne legate de Tantra, văzută drept o cale a exceselor (inclusiv sexuale), ceea ce este profund străin tuturor ramurilor tradiționale ale Tantei. (*N. red.*)